

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «АЛЬФА БАНК»

***Анотація.** У статті проаналізовано фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що негативним чином впливають на стан фінансової стійкості комерційних банків та запропоновано систему ризик-менеджменту*

***Ключові слова:** ризик-менеджмент, зовнішнє середовище, внутрішнє середовище, негативний вплив, фінансова стійкість, комерційні банки*

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування банківської системи виникає об'єктивна необхідність розробки ефективної системи управління її фінансовою стійкістю. При цьому система ризик-менеджменту повинна виступати одним із системоутворюючих елементів цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження основ забезпечення фінансової стійкості комерційних банків присвячені праці таких вчених як І.М. Васьковича, В.В. Вітлінського, О.В. Дзюблюка, Р.В. Михайлюка та інших. Розробкою концепцій ризик-менеджменту комерційних банків займаються В.В. Коваленко, О.В. Крухмаль, В.М. Кочетков, Р.В. Михайлюк та інші.

Метою роботи є дослідити негативний вплив на фінансову стійкість комерційних банків зовнішнього та внутрішнього середовища та на підставі отриманих результатів сформуванню концепцію ризик-менеджменту для ПАТ «Альфа-Банк».

Виклад основного матеріалу. З метою раціонального використання вкладених коштів та підвищення їх ефективності використовуються основні прийоми ризик-менеджменту, які мають за мету максимізацію вартості коштів, внесених акціонерами, стійке і стабільне отримання прибутку від банківської діяльності. Реалізація зазначеної мети можлива за рахунок організації ефективного управління та контролю за банківською діяльністю, що фокусується на управлінні фінансовими ризиками банків, які притаманні банківській діяльності, і повинні бути ключовими напрямками у системі управління фінансовою стійкістю банківської системи.

Системний підхід до моделювання процесів у складних економічних системах, заснований на поєднанні кібернетичного та синергетичного аспектів управління, основну увагу приділяє моделюванню структури, яка має забезпечувати життєздатність системи, а саме надійність і стійкість до впливів факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

За для досягнення поставленої мети нами було проведено дослідження цих факторів за допомогою методу парних порівнянь з використанням багатомірного шкалювання. Спочатку нами було проведено опитування фахівців банківського сектору економіки та викладачів фінансових дисциплін ТДАТУ, в результаті якого було відібрано ті фактори, що найбільш вагомо впливають на стан фінансової стійкості.

В результаті ранжування ми отримали такі результати по зовнішньому середовищу:

1. Найбільш вагомий вплив 34,49 % здійснює такий фактор, як глобальні або локальні фінансові кризи. Відповідно до проведених досліджень, економічна діяльність банківських установ в умовах фінансової кризи 2008-2009 рр. визначалася такими характеристиками: значним відтоком грошей, великою кількістю грошей поза банками, низьким рівнем довіри населення до фінансових установ, низьким рівнем капіталізації банків (з часткою власного капіталу в структурі пасивів 13% у 2009 році), значною часткою іноземних капіталів у загальній структурі капіталів банківських установ (у 2009 році – 36,7%) [1, с. 49].

2. Наступним за ступенем впливу є падіння попиту на кредити й банківські послуги (22,12 %), що є наслідком скорочення темпів розвитку національної економіки. В результаті чого відбувається зменшення рівня прибутковості банків, вимушений перегляд кредитної політики, реструктуризація кредитного портфелю, зменшення кількості клієнтів, погіршення ділової репутації.

3. Також вагомий дестабілізуючий вплив на рівень фінансової стійкості здійснює рівень недовіри з боку підприємств (кредиторів) та населення

(вкладників) до банків (11,38 %), що призводить до швидкого вилучення великих за обсягом коштів з банку (відтік капіталу з депозитних вкладів), збурювання паніки, скорочення нових вкладів і як наслідок, може привести до банкрутства комерційного банку.

4. Вплив фактору «Обсяги рефінансування й розмір облікової ставки» складає 8,68 %. Підвищення облікової ставки призводить до зменшення попиту комерційних банків на позички рефінансування, що спричиняє скорочення залишків коштів на їх коррахунках у центральному банку. В результаті чого скорочуються надлишкові резерви банків та їхні можливості надавати позички. Таким чином прибуток банків зменшується та підвищуються ризики через здорожчання позичок рефінансування.

5. Дефіцит інвестиційних коштів і низький рівень інвестиційної активності в країні (8,08 %) значним чином уповільнює темпи розвитку усіх галузей економіки, що в свою чергу обумовлює низький попит на банківські послуги і гальмує розвиток банківської системи в цілому. В результаті чого комерційні банки зтикаються з недоотриманням прибутків.

Під час аналізу внутрішнього середовища нами також було проведене ранжування обраних факторів.

1. Так, найбільшу дестабілізуючу дію має фактор помилковості в стратегічному плануванні і прогнозуванні (31,68 %). В результаті чого відбуваються порушення концепції стійкого розвитку, що проявляється у невірному визначенні напрямів діяльності банків в довгостроковій перспективі. Зокрема він виникає при визначенні політики кредитування, інвестування тощо. Допущення стратегічних помилок може не тільки призвести до зниження прибутковості активів чи отримання збитків, а й взагалі поставити під загрозу існування банку[3, с. 118].

2. Нераціональне використання потенціалу банку є наступним за ступенем впливу на фінансову стійкість (21,21 %); воно полягає в неефективному використанні матеріально-технічних, трудових, інтелектуальних, фінансових та інших ресурсів, що не дає змогу банківській

установі максимізувати обсяг фінансових послуг, і в свою чергу позначається на рівні прибутковості, платоспроможності та фінансової стійкості взагалі.

3. Низький рівень прибутковості активів (ступінь впливу 10,46 %), виникає внаслідок їх неефективного розміщення чи використання. Може бути визвано рядом причин, а саме: низький рівень кредитних операцій банку, велика частка «непрацюючих активів» (більше 30%), неадекватна цінова політика на банківські послуги, велика частка ризикових кредитів (більше 25%), неефективні адміністративні витрати та витрати на розробку банківських продуктів.

4. Недосконала кредитна політика зі сторони банку (8,71 %) може призвести до великої кількості прострочених кредитів, що в свою чергу призводить до спаду довіри вкладників та акціонерів до банку, виникнення проблем з платоспроможністю та ліквідністю, погіршення репутації банку. Крім того, банк повинен нести додаткові витрати, пов'язані з вимогами щодо повернення кредиту, частина активів банку заморожується у формі непродуктивних. Такі втрати за своїми розмірами можуть набагато перевищити прямі збитки від непогашеної позики.

5. Недосконала оцінка кредитних ризиків (8,47 %) проявляється через зростання рівня простроченої кредиторської заборгованості, що в свою чергу призводить до збільшення рівня безнадійних кредитів. Чисельна кількість банків потерпають від недосконалої оцінки ризиків і вимушені закладати частку цих ризиків у відсоткові ставки, в наслідок чого кредитні продукти стають менш привабливими та досяжними для клієнтів [2, с. 126].

В результаті проведеного дослідження нами було сформовано механізми мінімізації або повного усунення їх негативного впливу на діяльність банку Пат «Альфа-Банк» (табл. 1).

Таблиця 1

Механізми усунення негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність ПАТ «Альфа-Банк»

№	Назва факторів	Вплив на діяльність Альфа-Банку	Механізми мінімізації негативного впливу
Зовнішні фактори			
1	Глобальні або локальні фінансові кризи	Різке зменшення майже за всіма показниками, отримання в 2009 р. збитку (понад 900 млн. грн.)	Термінове збільшення ліквідності, збільшення частки захищених активів, скорочення кредитування
2	Падіння попиту на кредити та банківські послуги	Зменшення прибутку від основної діяльності, отримання збитків в 2009 р. на суму понад 900 млн. грн.	Перегляд кредитної політики, впровадження активної маркетингової політики
3	Недовіра з боку кредиторів та вкладників	Зменшення депозитів юридичних осіб в 2009 р., з 8,5 млрд. грн. до 1.7 млрд. грн., зростання протягом 2010-2011 рр. – до 2 млрд. грн.	Забезпечення ліквідності активів, достатньої для виконання власних зобов'язань в будь-який час в повному обсязі
4	Обсяги рефінансування й розмір облікової ставки	Зростання кредитної та депозитної ставок в 2009 р. до 18 % та до 11 % відповідно, не зважаючи на зниження облікової ставки НБУ	Зменшення кредитного портфеля, збільшення ставки за кредитами
5	Дефіцит інвестиційних коштів і низький рівень інвестиційної активності в країні	Не значне зменшення ділової активності та грошових надходжень, в 2011 р. процентні доходи зменшились на 500 млн. грн.	Активізація співпраці з промисловими підприємствами, збільшення кількості споживчих кредитів населенню
Внутрішні фактори			
1	Помилковість в стратегічному плануванні і прогнозуванні	Надмірне зосередження на кредитах призвело до отримання збитків в 2009 р., тоді як згідно з результатами методики Л. Петик, Альфа-Банк мав прогнозований передкризовий стан, адже мав надто багато зобов'язань (в 2008 р. вони склали близько 29 млрд. грн., а в 2009 р. – близько 26 млрд.)	Впровадження довгострокового планування, з чітким визначенням мети на найближчі 5-10 років
2	Нераціональне використання потенціалу банку	Мало досить відчутний вплив за різкого збільшення працівників (в 2009 р. кількість працівників складала понад 3800 осіб, продуктивність праці – від'ємна, в 2010 р. робітників скоротили до 3000, продуктивність – суттєво зросла й набула позитивного значення)	Впровадження систем контролю за використанням ресурсів, створення додаткової мотивації для працівників
3	Низький рівень прибутковості активів	Зниження ліквідності активів та прибутку, (загальна ліквідність зменшилась до 1,09 в 2009 р.)	Збільшення частки прибуткових активів, зменшення частки ризикованих кредитів, перегляд відсоткової політики
4	Недосконала кредитна політика зі сторони банку	Призвела до зниження фінансової стійкості, зниження ліквідності та платоспроможності (коефіцієнт кредитної активності в 2008 р. – 0,87, в 2009 р. знизився до 0,87, в 2010 р. до 0,69)	Ведення поміркованої кредитної політики (не більше 30 % від загальних активів),
5	Недосконала оцінка кредитних ризиків	Призвела до зростання прострочених кредитів в 2008 р. банк мав незабезпечених кредитів на понад 9,7 млрд. грн., в 2009 р. вони зменшились до близько 4 млрд. грн.	Підвищення вимог до позичальників, ведення ретельних перевірок щодо платоспроможності позичальників

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити наступні висновки:

1. У сучасних умовах функціонування банківської системи виникає об'єктивна необхідність розробки ефективної системи управління її фінансовою стійкістю. При цьому система ризик-менеджменту повинна виступати одним із системоутворюючих елементів цього процесу.

2. Банківська криза – це значна дестабілізація всього банківського сектора або його частини. Їх можна класифікувати за жорсткістю наслідків, складом, рівнем прояву, формами прояву, масштабом поширення.

3. Негативний вплив банківської кризи на загальноекономічну активність, фінансову стійкість і безпеку банківської системи та країни в цілому визначає необхідність організації в комерційних банках повноцінних концепцій ризик-менеджменту та розробки алгоритмів, які б дозволяли проводити моніторинг банківської системи, а у разі настання кризи – ефективно їй протидіяти.

Список використаних джерел.

1. Вітлінський В. В., Пернарівський О. В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку // Банківська справа. – 2000 р. - № 6 – с. 48-51.

2. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : [монографія] / В. М. Кочетков. — К. : Вид-во Європейського університету, 2003. — 300 с.

3. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків / О. І. Хитрін // Фінанси України – 2004 р. № 2, с. 118-124.

***Аннотация.** В статье проанализированы факторы внешнего и внутреннего окружения, которые негативным образом влияют на финансовую устойчивость коммерческих банков, а также предложено систему риск-менеджмента*

***Ключевые слова:** риск-менеджмент, внешнее окружение, внутреннее окружение, негативное влияние, финансовая устойчивость, коммерческие банки*

***Annotation.** In modern conditions of functioning of the banking system there is an objective need to develop an effective system of management of its financial stability. The risk management*

system should be one of the core elements of this process. To achieve this goal, we carried out a study of the factors of external and internal environment. As a result of the ranking we have received such results on the external environment:

1. The most powerful influence of 34,49 % is made by such factor, as the global and local financial crises. 2. The next according to the degree of influence is the fall in the demand for loans and banking services (22,12 %), which is a result of the reduction of development rate of the national economy. 3. The level of distrust on the part of enterprises (creditors) and population (depositors) to a Bank (11,38 %), leads to fast retrieval of large amount of money from the Bank (capital outflow from Deposit). 4. The influence of the factor «Volumes of refinancing and the size of discount rate» is 8,68 %. 5. Deficit of investment resources and the low level of investment activity in the country (8,08 %) considerably slows down the pace of development of all economy sectors.

During the analysis of the internal environment we have also conducted a ranking of the selected factors.

1. So, the most destabilizing factor is the fallacy in the strategic planning and forecasting (31, 68 %). 2. Irrational use of the Bank potential (21, 21 %) is in the inefficient use of material, labor, intellectual, financial and other resources. 3. Low level of profitability of assets (the degree of influence of 10, 46 %), is due to their inefficient placement or use. 4. Imperfect credit policy of the Bank (8, 71 %) can lead to a large number of non-performing loans, which in turn leads to a decline of confidence of investors and shareholders of the Bank, there are problems with solvency and liquidity, the deterioration of the reputation of the Bank. 5. Imperfect assessment of credit risks (8, 47 %) is manifested by an increase in the level of overdue payable accounts, which in turn leads to an increase in the level of non-performing loans.

Key words: *risk-management, external surroundings, internal surroundings, negative influence, financial stability, banks*

УДК 631.155.2: 658.8

О.Ю. Лузан, здобувач
Луганський національний аграрний університет

ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Розкрито теоретичні аспекти регулювання розвитку аграрного підприємництва з позицій інституційного підходу з визначенням інституційних детермінант здійснення цього процесу, врахуванням національних особливостей здійснення підприємницької діяльності.*

Ключові слова: *інститут, аграрний сектор, аграрне підприємництво, сільськогосподарські підприємства.*

Актуальність проблеми. *Розвиток аграрного підприємництва залежить від цілого ряду інституційних детермінант, які конституюють механізми задоволення потреб суспільства. В основу ефективності підприємництва покладено функціональність інституційної системи формування*